

KAZIMIERZ FRAN CZAK SBB, TADEUSZ DOKTÓR

AUTORYTARYZM A PERCEPCJA NOWYCH RUCHÓW RELIGIJNYCH PRZEZ KATOLICKĄ MŁODZIEŻ AKADEMICKĄ

Fakt pojawiania się w naszym kraju nowych ruchów religijnych jest przedmiotem wielu kontrowersji. Wiele z nich, zwłaszcza związanych z odmiennymi tradycjami religijnymi, jest postrzeganych jako zagrożenie dla tradycyjnej tożsamości Polak-katolik. Ten negatywny stosunek do odmienności religijnej może mieć swoje źródła w autorytarnych cechach osobowości, co ukazują niektóre badania przeprowadzane na próbach ogólnopolskich (Kruszewski 1991). Niniejsze badania miały za zadanie testowanie tej hipotezy na próbie osób religijnie zaangażowanych (uczestników rekolekcji akademickich).

Pierwsza koncepcja autorytaryzmu została opracowana przez Teodora Adorno i współpracowników (1950), w nawiązaniu do psychoanalizy. Od tego czasu związek autorytaryzmu z psychoanalizą uległ rozluźnieniu, a współcześni badacze podkreślają psychosocjologiczny charakter tego zjawiska:

„Autorytaryzm polega przede wszystkim na silnym podkreślaniu przez ludzi stosunku dominacji i podporządkowania, jako głównych relacji istniejących w zhierarchizowanym świecie. Światem tym i losem jednostki rządzą bowiem nie kontrolowane przez człowieka siły, którym może on jedynie ulegać, biernie się podporządkować, szukając oparcia w silnym autorytecie oraz w identyfikacji z wąsko rozumianą wspólnotą. Wyidealizowaną grupę własną przeciwstawia się grupom obcym, w stosunku do których przybiera się postawę niechęci i uprzedzeń oraz postawę nietolerancji wobec występujących tam odmiennych wartości i przekonań. Towarzyszy temu tendencja do posługiwania się stereotypami – uproszczonymi wyobrażeniami o tych, których stawia się poza grupą własną. Autorytaryzm to także nietolerancja na odstępstwa od zasad i rygoryzm w postępowaniu z innymi, przejawiający się w skłonności do surowego karania osób naruszających obowiązujące reguły gry. Regulatorów ludzkiego zachowania poszukuje się na zewnątrz jednostki, w kodeksie prawnym lub etycznym, w autorytecie, w normie posłuszeństwa. Występuje też silna niechęć do tego wszystkiego, co psychiczne, subiektywne, indywidualne i niepowtarzalne, co wymyka się spod zewnętrznej kontroli. Akceptuje się obowiązujący w przeszłości porządek i dąży do stabilizacji” (Koralewicz 1987, s. 129).

Badania empiryczne na ogólnopolskiej losowej próbie reprezentatywnej przeprowadzone w roku 1989 wykazały, że autorytaryzm związany jest z niską oceną i uprzedzeniami wobec przedstawicieli odmiennych wyznań (Kruszewski 1991).

Teza o związku pomiędzy autorytaryzmem a uprzedzeniem w stosunku do innych wyznań, będzie testowana na przykładzie stosunku młodzieży katolickiej o pogłębionej religijności (uczestniczącej w rekolekcjach akademickich) do nowych ruchów religijnych.

METODA BADANIA

Badanie zostało przeprowadzone w czasie rekolekcji w dużym ośrodku katolickiego duszpasterstwa akademickiego. Wśród uczestników rozdano losowo 200 kwestionariuszy przygotowanej wcześniej ankiety, dotyczącej stosunku do nowych ruchów religijnych (zarówno katolickich jak i niekatolickich), sposobu przeżywania własnej religijności oraz krótkiej skali autorytaryzmu. Respondenci zostali poproszeni o wypełnienie ankiety w domu i przyniesienie jej następnego dnia do Ośrodka. Odpowiedzi udzieliło 60 osób (30 kobiet i 30 mężczyzn).

Kwestionariusz składał się z pytań zamkniętych, dotyczących charakterystyki społeczno-demograficznej badanych, religijności, wiedzy i kontaktów z nowymi ruchami religijnymi, stosunku do innych wyznań i autorytaryzmu (6 itemów) oraz z pytań otwartych na temat własnej religijności oraz postaw wobec nowych ruchów religijnych. Ze względu na konstrukcję kwestionariusza wyniki analizowane będą w sposób ilościowy jak i jakościowy.

WYNIKI

Charakterystyka religijności badanych uczestników

Związek między religijnością a osobowością manifestuje się wtedy, gdy osoba podkreśla ważność przedmiotu religijnego (Boga) w jej życiu. Ma to miejsce wtedy, kiedy w swoje relacje do Boga włącza poznanie, emocje, indywidualne doświadczenie, relacje społeczne i za pomocą takich odniesień buduje własny sens życia.

Badani zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytania otwarte: *Co znaczy być osobą religijną?* oraz *W jaki sposób religijność przejawia się w Pana/i życiu?*

Zdecydowana większość respondentów udzielała odpowiedzi świadczących o głębokim i spójnym przeżywaniu własnej religijności. Uczestnicy podkreślali takie elementy swojej religijności jak:

– stała świadomość Boga – „Dla mnie religijność związana jest ze stałą świadomością obecności Boga. Każde wydarzenie, którego jestem uczestnikiem, staram się wykorzystać do upewnienia siebie, że Pan jest ze mną i o mnie się troszczy”;

– konieczność praktyk – „religijność to również konieczność praktyk, Msza św. niedzielna, codzienna rozmowa z Bogiem, udział w sakramentach”;

– zaufanie do Boga – „Należy także ufać, że nawet nieszczęścia, które nas spotykają mają swój cel zaplanowany przez Boga”;

– koherencja – „Być osobą religijną znaczy dla mnie postępować zgodnie z własnym sumieniem, zgodnie z przykazaniami”;

– odwaga w wyznawaniu wiary – „Osoba religijna jest gotowa ponieść różne konsekwencje w imię religii, nie wstydy się swoich poglądów, ale odważnie rozmawia o nich z innymi”

Wśród innych wypowiedzi podkreślano także widoczny wpływ religii na życie osoby wierzącej, aktywną akceptację wyznawanych dogmatów, poznawanie Biblii, przestrzeganie Dekalogu, aktywne uczestnictwo w życiu społecznym wspólnoty, stawanie się coraz lepszym człowiekiem, własna formacja. Poza tym, 90% zapytanych zadeklarowało się jako praktykujący (spowiedź, komunie św., Msza św.) regularnie, natomiast jedynie 10% jako praktykujący tylko z okazji większych wydarzeń religijnych.

Stosunek do innych wyznań

Tabela 1. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy obecność innych religii może spowodować w Polsce coś złego”

Kategorie odpowiedzi	Badania ogólnopolskie	Badania własne
zdecydowanie tak	1%	8%
raczej tak	6%	23%
częściowo się zgadzam, a częściowo nie	–	35%
raczej nie	60%	27%
zdecydowanie nie	21%	2%
trudno powiedzieć	12%	2%

Badana młodzież cechuje się wysokim poczuciem zagrożenia obecnością przedstawicieli innych wyznań. Jest to o tyle zaskakujące, że w badaniach ogólnopolskich poczucie zagrożenia spada wraz z wiekiem i poziomem wykształcenia.

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi twierdzących na pytanie:

Czy są na świecie religie...	Badania ogólnopolskie	Badania własne
dziwaczne	27%	62%
niebezpieczne	31%	90%
śmieszne	17%	20%
odrażające	15%	57%
głupie	8%	20%

W stosunku do badań ogólnopolskich, w rankingu odpowiedzi na pierwsze miejsce wysuwa się obecność religii niebezpiecznych. Być może (tak jak w przypadku poprzedniego pytania) nie bez znaczenia są liczne artykuły w mediach na temat zagrożeń związanych z niektórymi grupami religijnymi.

Stosunek do nowych ruchów religijnych

Grupami, wokół których ogniskują się szczególne kontrowersje, są nowe ruchy religijne i parareligijne. Zamiarem autorów było uzyskanie danych na temat posiadanej wiedzy o nowych ruchach religijnych przez badanych, oraz ich kontaktów lub ewentualnego uczestnictwa w tych ruchach.

Tabela 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: W Polsce od kilku lat istnieje możliwość zetknięcia się z następującymi ruchami i nurtami. Proszę zaznaczyć te kierunki o których Pan/i:

	słyszał lub czytał	zetrnął się	był czynnym uczestnikiem
Astrologia	57%	10%	2%
Buddyzm Zen	42%	8%	–
Buddyzm Tybetański	37%	2%	–
Hare-Kryszna	42%	38%	–
Joga	50%	18%	–
Medytacja Transcendent.	32%	5%	–
Radiestezja	30%	7%	2%
Oaza (Ruch Światło-Życie)	10%	42%	25%
Orientalne szkoły walki	27%	13%	5%
Zielonoświątkowcy	37%	13%	–
Rodzina	8%	5%	–

Badana młodzież katolicka prawie w ogóle nie posiada doświadczeń czynnego uczestnictwa w nowych niekatolickich ruchach religijnych i parareligijnych. Natomiast kontakty z tymi ruchami też są znacznie rzadsze niż wśród ogółu studentów. Dla przykładu wśród warszawskich studentów badanych w roku 1989 (Doktor 1991) słyszało lub czytało o astrologii 64%, 20% miało kontakt z astrologią, a 4 % ją czynnie uprawiało. W przypadku Buddyzmu Zen analogiczne odsetki wynosiły 53%, 13% i 7%; Buddyzm Tybetański 34%, 6% i 3%; Hare Kryszna 50%, 10% i 2%; Medytacja Transcendentalna 30%, 4% i 6%; radiestezja 49%, 30% i 12% i orientalne sztuki walki 52%, 19% i 18%.

Poziom wiedzy, kontaktów i czynnego uczestnictwa jest tu większy we wszystkich przypadkach, oprócz katolickich ruchów odnowy (jednym z nich są Oazy), w których uczestniczyło czynnie jedynie 7% studentów warszawskich.

Badani zostali także poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie: *Dlaczego młodzi ludzie przyłączają się do wspólnot i nowych ruchów religijnych, zarówno katolickich jak i orientalnych?* oraz *Czym różnią się te osoby od innych osób?* Odpowiedzi te pozwoliły na uzyskanie szerszego opisu tych wspólnot. Na ogół zawierały one elementy pozytywne, jakkolwiek można znaleźć także elementy negatywne. Według respondentów, młodzi ludzie przyłączają się do nowych ruchów religijnych z następujących powodów, które możemy uporządkować według następujących grup:

I. Do pierwszej grupy, najczęściej wymienianej, należą motywy, które prowadzą do **zaspokojenia określonych potrzeb psychicznych**. Wśród nich możemy wspomnieć:

a) potrzeba przynależności – „ludzie chcą należeć do jakiejś grupy społecznej”;

b) potrzeba confirmacji – „potrzeba uzyskania potwierdzenia słuszności pewnych ideałów i wartości, co dokonuje się poprzez aprobatę środowiska”;

c) potrzeba miłości, zrozumienia, bezpieczeństwa i akceptacji bezwarunkowej, których często brak w rodzinie – „Bardzo często powodem jest dorastanie w rodzinie, gdzie jest brak uczuć, a przynajmniej ich okazywania”;
„Wspólnoty dają poczucie bezpieczeństwa, o które trudno jest dzisiaj w rodzinie, wśród rówieśników”;
„W poszukiwaniu tego najpiękniejszego uczucia (miłości) przyłącza się do różnego rodzaju wspólnot”;

d) potrzeba bycia potrzebnym – „Młody człowiek chce odczuwać, że jest potrzebny, że jest człowiekiem, który przecież został stworzony do miłości”;

e) potrzeba działania – „w imię wyższych celów”;

f) chęć przeżycia „mocnych wrażeń”;

g) poszukiwanie recepty na szczęście;

II. Drugiej grupie motywów możemy nadać nazwę **potrzeb społecznych** z racji odniesień młodych ludzi do otaczającego świata i poszukiwania w nim swojego miejsca. Wśród takich motywów najczęściej wymienianych znajdujemy:

a) „młodzieńczy bunt przeciwko skostniałym strukturom”;

b) nuda i poszukiwanie czegoś nowego – „Osoby należące do wspólnot mają w życiu jakieś zajęcie, nie nudzą się i mają swój cel”;

c) „zagubienie w zmaterializowanym świecie”;

d) chęć zmanifestowania swojej odrębności – „Chęć wyróżnienia się z szarego tłumu”;

e) ucieczka od świata pełnego zła, fałszu – „Chcą uciec od świata pełnego zła, fałszerstwa i korupcji”;

f) poszukiwanie bliskich więzi – „Młodzi ludzie przyłączają się do różnych ruchów i wspólnot, gdyż potrzebują akceptacji drugiej osoby, chcą, by się nimi ktoś zainteresował”;
„Potrzebują bliskości, bycia razem z innymi w jakiejś

grupie, może też próbują znaleźć przyjaciół''; „Młodzi ludzie chcą czuć łączność z grupą, a równocześnie chcą, żeby ich zauważono. Kościół katolicki jest zbyt anonimowy'';

g) potrzeba identyfikacji – „Potrzeba utożsamienia się z jakimś ruchem religijnym, w którym osoba pozornie słaba nabiera wewnętrznego przekonania o swoich niezwykłych możliwościach'';

h) potrzeba uznania – „W pewnym momencie życia potrzebuje się uzyskania potwierdzenia słuszności pewnych ideałów i wartości, dlatego poszukuje się ludzi, którzy stworzą możliwość poczucia pewności'';

i) atrakcyjność zewnętrzna grupy (śpiewy, tańce);

III. Trzecia grupa dotyczy **rozwoju duchowego** poszczególnych członków nowych ruchów religijnych. Respondenci podkreślali, iż właśnie w tych ruchach można znaleźć zaspokojenie potrzeb duchowych, które drzemią w każdym, a zwłaszcza młodym człowieku. Również tutaj, według respondentów, można znaleźć odpowiedzi na nurtujące młodych ludzi pytania natury egzystencjalnej. W tej grupie odpowiedzi przejawiały się następujące motywacje:

a) poszukiwanie własnej drogi życiowej – „Część ludzi jest zagubiona, utraciła sens swego życia i jest «podatna» na każde miłe słowo'';

b) poszukiwanie prawdziwych wartości duchowych;

c) poszukiwanie wzorców osobowych;

d) potrzeba pogłębiania własnego życia duchowego;

e) poszukiwanie odpowiedzi na dręczące młodych ludzi pytania: „*kim jestem, jaki jest cel życia, czym jest przestrzeń i czas*'';

f) poszukiwania oparcia duchowego we wspólnocie;

g) poszukiwanie rozwiązań własnych problemów – „Człowiek młody często nie potrafi sobie poradzić ze swoimi problemami, sam szuka więc wsparcia, przyłączając się do ruchów religijnych czy do wspólnot'';

h) potrzeba bliskości Absolutu i emocjonalnego przeżywania Go – „Człowiek potrzebuje jakiejś nadprzyrodzonej siły, czegoś ponad nim, do czego mógłby się zwracać i co mógłby czuć''

IV Wreszcie czwarta grupa odpowiedzi zawiera **motywacje negatywne**, wynikające według respondentów z niedojrzałości osób przystępujących do nowych ruchów religijnych. Do najczęściej wymienianych należą:

a) kłopoty osobiste – „Większość z nich ma problemy, z którymi nie potrafi sobie sama poradzić''; (ruchy orientalne);

b) strach przed końcem świata – „Koniec świata się zbliża'';

c) strach przed samotnością – „Chęć nawiązania nowych znajomości'';

d) anonimowość i brak więzi emocjonalnej i bliskości w tradycyjnych wspólnotach;

e) kontestacja niektórych wymagań moralnych i doktrynalnych w tradycyjnych Kościołach, głównie katolickim (spowiedź indywidualna, nierozzerwalność

małżeństwa, celibat duchownych) – „Nie akceptują Kościoła (katolickiego) jako instytucji (...) nie zgadzają się ze wszystkimi zasadami, jakich surowo nakazuje przestrzegać Kościół katolicki’’; „Młodzi ludzie dochodzą do wniosku, że nasza religia (katolicka) jest bardzo surowa i nie da się żyć według 10 przykazań’’;

f) ucieczka przed własnymi słabościami – „Ludzie w momentach, kiedy nie znajdują innego rozwiązania swoich problemów, wstępują do wspólnot orientalnych, bo może wcześniej słyszeli, że one pomogą im. Jest to ucieczka’’;

g) ciekawość – „Szukają czegoś innego, nowego’’; „Znam osobiście przypadek, że młodzi ludzie przystąpili do ruchu Hare Krysna z ciekawości’’;

h) chęć wyróżnienia się – „Robią to czy tamto inaczej niż wszyscy. Panuje bowiem moda na wszelki indywidualizm. Stąd też Kościół katolicki jako powszechnie znany i nie szokujący, tak jak np. Hare Krysna, może tracić na atrakcyjności’’

V W bezpośredniej charakterystyce **członków nowych ruchów religijnych**, mimo że respondenci podkreślali, że „generalnie członkowie nowych ruchów religijnych nie wyróżniają się’’ i dość niechętnie ujawniali swój osąd, a ich odpowiedzi były raczej ambiwalentne, to jednak da się wyszczególnić pewne cechy pozytywne i negatywne im przypisywane.

a) Cechy pozytywne:

– wewnętrzne przekonanie do tego, co robią – „Są inni, bardziej pewni tego w co wierzą’’;

– mili, spokojni, radośni – „Sam fakt, że ktoś należy do jakiejś wspólnoty mówi o tym, że osoba taka chce być inna, chce się zmieniać. Zmiana ta, to przede wszystkim spokój i większe opanowanie, głębszy sposób myślenia i poważniejsze spojrzenie na świat, chęć pojęcia i odnalezienia prawdziwego sensu życia’’; „Starają się żyć według określonych zasad, dzięki którym czerpią radość życia’’;

– bardziej solidarni z własną wspólnotą – „To, co mogło mi imponować, to była otwartość na innych i swobodne rozmawianie o Bogu. Rozmowy z nimi (zielonoświątkowcy) pomogły mi przezwyciężyć strach i wstyd. Potrafię już rozmawiać o Jezusie’’; „Są bardziej odpowiedzialni za drugiego człowieka’’;

– bardziej zaangażowani religijnie – „mają pogłębione życie duchowe, są bardziej świadomi zła i dobra (...) poszukują wyższych wartości, dążą do nich i żyją nimi’’;

b) Cechy negatywne:

– obce wzory kulturowe – „adaptacja religii wschodnich przez Polaków wygląda śmiesznie’’;

– izolacja i manipulacja – „Jeśli chodzi o sekty, to wiadomo, że uzależniają one od siebie członków, izolują ich i kładą do głowy mnóstwo głupstw’’; „Sekty często wykorzystują zagubienie młodych ludzi (...) nastawiają ich przeciwko rodzinie’’;

- agresywny prozelityzm - „Są bardziej natarczywi, starają się nakłaniać do swojej religii”;
- wykorzystywanie zagubienia i trudności egzystencjalnych młodych ludzi - „Niektóre z nich wykorzystują naiwność, niepewność czy zagubienie, inne chęć zmiany świata i buntowniczość”;
- brak tolerancji - „brak tolerancji do innych wyznań”;
- poszukiwanie łatwego zbawienia - „Sekta oferuje «łatwe zbawienie» bez zobowiązań moralnych”;
- iluzja - „Tworzą sobie świat wymaginowany”;
- fanatyzm - „Zbyt często są to fanatycy”; „Fanatyzm i to tak daleko posunięty, iż nie zauważają żadnych sprzeczności”

AUTORYTARYZM

Analiza rzetelności zastosowanej 6 itemowej skali autorytaryzmu ukazuje, że po odrzuceniu 1 z itemów słabo korelującego z innymi, wskaźnik rzetelności alfa Cronbacha ulega podwyższeniu z 0.55 na 0.64. W związku z tym posługiwać się będziemy w naszych analizach skalą pięcio itemową.

Wbrew sformułowanej na wstępie hipotezie, autorytaryzm nie koreluje w sposób istotny z negatywnym stosunkiem do nowych ruchów religijnych oraz z negatywnym postrzeganiem innych religii. Zależności układają się wprawdzie w oczekiwanym kierunku (korelacja autorytaryzmu z negatywną percepcją nowych ruchów religijnych wynosi 0.15, z postrzeganiem obecności wyznawców innych religii jako zagrażającej 0.14), ale nie osiągają poziomu istotności statystycznej. Może to wynikać z faktu, że wskaźniki autorytaryzmu w badanej próbie są niskie. Dla celów porównawczych dysponujemy tu jedynie wynikami badań Jadwigi Koralewicz z końca lat siedemdziesiątych. Nawet przy założeniu, że poziom autorytaryzmu polskiego społeczeństwa wyraźnie się obniżył, rozbieżność pomiędzy tymi wynikami jest dość uderzająca. Poniżej prezentujemy rozkłady odpowiedzi twierdzących „zdecydowanie się zgadzam” na pytania zadane w identycznym brzmieniu.

Tabela 4. Rozkład odpowiedzi „Zdecydowanie się zgadzam” na pytania zskali autorytaryzmu w badaniach na reprezentatywnej próbie ludności miejskiej z roku 1978 (Koralewicz 1987) (w nawiasie podano wyniki dla osób z wyższym wykształceniem) oraz w badaniach własnych.

	Badania ogólnopolskie	Badania własne
Najważniejszą rzeczą, której trzeba uczyć dzieci, jest całkowite posłuszeństwo wobec rodziców	46% (28,4%)	13,3%
Zawsze powinno się okazywać szacunek tym, którzy sprawują władzę	40,7% (40,2%)	5%
Każdy dobry kierownik, aby uzyskać uznanie i posłuch, powinien być surowy i wymagający wobec ludzi, którzy mu podlegają	30,4% (26,6%)	3,3%
Każdy powinien być posłuszny wobec swoich zwierzchników, niezależnie od tego, czy jest przekonany o ich racji	25,4% (31,9%)	1,7%

Porównanie tych wyników zdaje się wskazywać na fakt, że badana przez nas grupa cechuje się niższym poziomem autorytaryzmu, a więc zaangażowanie religijne nie musi się wcale wiązać z wysokim poziomem tej cechy. Ponieważ badana próba jest dość wyrównana pod względem wysokiego poziomu zaangażowania religijnego, nie można na tej podstawie orzekać o związkach pomiędzy autorytaryzmem a poziomem zaangażowania religijnego. Istniejące badania stwierdzają natomiast pozytywną korelację autorytaryzmu z niższymi stadiami rozwoju religijności kategoryzowanymi przez Fowlera i negatywną – z wyższymi (Leak, Randall 1995).

PODSUMOWANIE

Badani studenci, choć wypowiadając się w pytaniach otwartych, dostrzegają wiele pozytywnych cech nowych ruchów religijnych i ich wyznawców, to jednak znacznie częściej niż respondenci z badań ogólnopolskich dostrzegają niebezpieczeństwa związane z obecnością w Polsce innych religii. Pozytywne wypowiedzi mogą się jednak częściej odnosić do katolickich niż niekatolickich ruchów religijnych (sposób sformułowania pytania pozwalał na dość dowolną interpretację; zróżnicowanie pojawia się jedynie w odpowiedziach). Tam gdzie w wypowiedziach pada termin „sekta” z reguły mamy do czynienia z polem

semantycznym, na które składają się w zasadzie wyłącznie treści negatywne (uzależnianie, izolowanie, manipulowanie, oglupianie, wykorzystywanie zagubienia, naiwności, niepewności, chęci zmiany świata i buntowniczości, nastawianie przeciwko rodzinie, oferowanie łatwego zbawienia bez zobowiązań moralnych, fanatyzm).

Tak kategoryczne sądy w zestawieniu z brakiem doświadczeń, które mogłyby być ich podstawą, mają zapewne swoje źródła w negatywnym wizerunku „sekt” kreowanym przez media, który prowadzi do ukształtowania stereotypowego sposobu postrzegania tego zjawiska.

Wydaje się, że mamy tu do czynienia z analogicznym mechanizmem, który został stwierdzony w badaniach eksperymentalnych przeprowadzonych w USA. Badanym przedstawiono historie przyłączania się do trzech grup. Były one identyczne z wyjątkiem nazwy grupy: Mooniści, katolickie seminarium duchowne i komandosi (marines). W zależności od samej nazwy grupy, proces przyłączania się został określony zupełnie inaczej: jako „pranie mózgu” w przypadku moonistów, „resocjalizacja” w przypadku seminarium i „konwersja” w przypadku komandosów. Posłużenie się etykietą „moonistów” zdecydowano też o tym, że osoba przyłączająca się do tej grupy była oceniana jako dokonująca tego pod wpływem przymusu (Pfeifer 1992).

Pozostaje jednak kwestią otwartą, dlaczego badani są na ten negatywny stereotyp tak podatni. Autorytaryzm, jako możliwe podłoże tego rodzaju stosunku do odmienności religijnej, nie uzyskał tu wystarczającego od strony statystycznej potwierdzenia, choć zależność układu się w oczekiwanym kierunku. Częściowo może to wynikać z niewielkiej liczebności próby oraz krótkości zastosowanej skali (innej jej wersji liczące zazwyczaj kilkanaście lub nawet kilkadziesiąt stwierdzeń nie były jednak dotychczas w Polsce stosowane). Być może jednak istnieją również interpretacje alternatywne.

Niniejsze badania traktowane jako pilotaż tego problemu badawczego, nie mogą odpowiedzieć na cały szereg pytań z tym związanych. Winny na nie odpowiedzieć szerzej zakrojone badania na większej i bardziej zróżnicowanej próbie oraz z dokładniejszą operacjonalizacją badanych zmiennych.

T. Doktor, *Nowe ruchy religijne i parareligijne w Polsce*, Euhemer – „Przegląd Religioznawczy”, nr 4, 1991, s. 99-107.

J. Koralewicz, *Autorytaryzm, lęk, konformizm. Analiza społeczeństwa polskiego końca lat siedemdziesiątych*, Wrocław 1978.

K. B. Kruszewski, *Bestia druga. Religia i autorytaryzm*, E. Nowicka (red.), *Religia a obcość*, Kraków 1991.

K. L. Leak, B. A. Randal, *Clarification of the Link Between Right-Wing Authoritarianism and Religiousness: The role of Religious Maturity*, „Journal for the Scientific Study of Religion” 34, (2), 1995, s. 245-252.

J. E. Pfeifer, *The psychological framing of cults: Schematic representations and cult evaluations*, „Journal of Applied Social Psychology”, vol 22 (7), 1992, s. 531-544.

Summary

Authoritarianism and perception of new religious movements (NRM)

The hypothesis that the negative perception of NRM is positively related to authoritarianism has been tested on the sample of 60 university students participating in the catholic academic retreat. Subjects were more negatively oriented towards other religions in Poland (31% agree with the statement that their presence may lead to negative consequences compared with the 7% percent in general population) but less authoritarian in comparison with the most educated segments of the general population. The perception of NRM was differentiated (more positive in the case of catholic NRM and more negative in the case of non-catholic NRM). Negative attitude towards other religions (including NRM) and authoritarianism was positively correlated ($r = .15$) but the correlation did not reach the level of statistical significance.